

FRYSLÂN FOAR DE WYN

**WINDENERGIE IN FRYSLÂN
2014-2020**

Eindrapport Regiegroep Fryslân Foar De Wyn
September 2014

INHOUD

VAN BEGIN TOT	3
SAMENVATTING	4
HOOFDSTUK I – VAN WIND NAAR VOLLEDIG DUURZAAM	9
1. Stop er maar mee	9
2. Afspraak is afspraak.....	9
3. Energietransitie	9
4. Leefbaarheid.....	9
5. Wind, ook op land	10
6. Provincie, toon durf.....	11
HOOFDSTUK II – VAN AFWACHTEN NAAR AANPAKKEN	12
1. Kader Fryslân Foar De Wyn	12
2. Een proces in vijf stappen.....	13
HOOFDSTUK III – VAN ADVIES NAAR BESLUITEN	15
1. Beoordeling door de Commissie van Advies	15
2. Voorstellen Regiegroep	19
3. Consequenties voor omwonenden, natuur, landschap en milieu, en ondernemers.....	22
HOOFDSTUK IV – VAN BESLUITEN NAAR DADEN	25
1. Korte en lange termijn.....	25
2. Uitvoeringsorganisatie	25
3. Randvoorwaarden en spelregels	26
4. Rol Provincie.....	27
5. Middelen	28
6. Te nemen besluiten Provincie Fryslân.....	29
HOOFDSTUK V ...DE LAATSTE OPMERKINGEN.....	31
Leden Regiegroep	

VAN BEGIN TOT ...

Voor u ligt het eindrapport van de Regiegroep Fryslân Foar De Wyn met mogelijke locaties voor windenergie op het Friese land. Een rapport dat laat zien dat windenergie pijn gaat doen bij iedereen: omwonenden, natuur en milieu en windondernemers. Een rapport dat laat zien dat de lusten en lasten eerlijk verdeeld kunnen worden. Een rapport dat ook laat zien dat iedereen kan profiteren van windenergie.

De Regiegroep Fryslân Foar De Wyn heeft bestaan uit vertegenwoordigers van de Friese Milieu Federatie, Platform Duurzaam Friesland en Stichting Hou Friesland Mooi. In een periode van acht maanden is de Regiegroep erin geslaagd een rapport op te leveren waarin staat waar wel en waar geen windenergie kan komen, en hoe dat kan worden bereikt. De Regiegroep is blij dat ze kan laten zien dat drie samenwerkende organisaties een bijzonder en innovatief proces tot een goed einde hebben kunnen brengen.

Het eindrapport van Fryslân Foar De Wyn was een hele klus. Het werk van de ingestelde Commissie van Advies (CvA) is hierbij onmisbaar geweest; zonder het advies van de Commissie had dit rapport niet geschreven kunnen worden. Wij zijn de Commissie daarvoor dan ook zeer erkentelijk. De conclusies van de CvA heeft de Regiegroep onverkort overgenomen. Het advies is door de Regiegroep uitgebreid met wat er nodig is voor de realisatie van windenergie.

Ons werk als Regiegroep zit er op, voor de Provincie en anderen begint nu het echte werk. Wij wensen de Provincie veel moed, wijsheid en betrokkenheid bij haar inwoners, landschap en ondernemers toe in haar beraadslagingen en te nemen besluiten. En daarna, aan de slag met de uitwerking en realisatie.

Regiegroep Fryslân Foar De Wyn

Johannes Houtsma

Albert Koers

Hans van der Werf

September 2014

SAMENVATTING

Opdracht Regiegroep

In 2020 moet er in Fryslân in totaal 530,5 MW opgesteld vermogen windenergie staan. Dat is het gegeven waarmee de Regiegroep heeft gewerkt. De drie belangengroepen Friese Milieufederatie (FMF), Platform Duurzaam Friesland (PDF) en Stichting Hou Friesland Mooi (SHFM) hebben zich verenigd in Stichting Fryslân Foar De Wyn. Fryslân Foar De Wyn deed de Provincie het aanbod het proces te willen begeleiden om te komen tot locaties voor windenergie in Fryslân. Kern van het door Fryslân Foar De Wyn ontwikkelde voorstel was dat er niet gewerkt zou worden van gebied naar draagvlak, maar van draagvlak naar gebied.

De doel van de Regiegroep Fryslân Foar De Wyn was en is:

Het ontwikkelen van een breed gedragen voorstel voor locaties van nieuwe windparken in Fryslân op basis van een proces dat zoveel mogelijk uitgaat van, en rekening houdt met de belangen van omwonenden; van natuur, landschap en milieu; en van ondernemers.

Fryslân Foar De Wyn wil de lusten en lasten zo eerlijk mogelijk verdelen. Het resultaat is een met grote zorgvuldigheid gemaakte selectie van kansrijke initiatieven en plannen die acceptabel zijn en die een kwaliteitsimpuls opleveren vanuit het oogpunt van leefbaarheid, economie, landschap, natuur en duurzaamheid.

Besluiten Provincie

Het is nu aan de Provincie besluiten te nemen op basis van dit rapport. De Regiegroep adviseert de Provincie om de voorgestelde windprojecten – hierna “A” en “B” plannen genoemd - ten uitvoer te brengen, in te stemmen met een voorgestelde uitvoeringsorganisatie, de randvoorwaarden en Friese spelregels in de rapport te omarmen en een stap te zetten in de richting van duurzame energie in Fryslân voor de langere termijn. De Regiegroep adviseert de Provincie tevens om ook te besluiten tot eind 2020 geen andere projecten meer in overweging te nemen.

Werkwijze

Bij de start van het proces heeft de Regiegroep een format opgesteld met voorwaarden waaraan windinitiatieven in Fryslân moeten voldoen. Voorwaarden op het gebied van ruimtelijke spreiding, grootte van de clusters, tijdelijkheid van de turbines, sanering van bestaande turbines om het landschap te versterken en compensatie en participatie van omwonenden.

De Regiegroep heeft 72 voorstellen voor windparken ontvangen. Na beoordeling bleken 34 voorstellen te voldoen aan de eisen die in het format zijn gesteld. Deze 34 voorstellen zijn voorgelegd aan bewoners in 14 Regiobijeenkomsten, verspreid over de provincie. Bewoners hebben tijdens die bijeenkomsten kunnen aangeven wat zij van de plannen vonden. De Regiegroep heeft vervolgens een Commissie van Advies ingesteld, onder leiding van oud-minister Pieter Winsemius. De leden van deze Commissie zijn benoemd op basis van hun deskundigheid en onafhankelijkheid. Alle initiatieven zijn beoordeeld op hun impact op de fysieke en maatschappelijke omgeving.

“A”, “B” en “C” plannen

Aldus ontstond er uiteindelijk een indeling in drie categorieën.

- Plannen met een “C” waardering: niet realiseerbaar binnen een zodanige tijdslijn dat ze kunnen bijdragen aan de Friese opgave van 530,5 MW;
- Plannen met een “B” waardering: realiseerbaar en in staat om - na aanpassing – bij te dragen aan de Friese opgave van 530, 5 MW;

- Plannen met een “A” waardering: realiseerbaar en in staat om in hun huidige vorm bij te dragen aan de Friese opgave van 530,5 MW.

Voorstellen Regiegroep

De Regiegroep stelt aan de Provincie voor te besluiten om alle met een “A” of “B” gewaardeerde plannen in uitvoering te nemen, maar wel onder hierna te noemen voorwaarden. Als de Provincie dit voorstel overneemt, is het beeld als volgt.

Pakket “A” + “B” (7 keer “A” en 13 keer “B”)

“A” + “B” plannen	VERMOGEN (MW)	AANTAL TURBINES
“A” NA AFSLAG 15%	102	34
“B” NA AFSLAG 40%	125	42
TOTAAL NIEUWBOUW OP LAND	227	76
BESTAAND OP LAND	160	322
SANERING (1 MW OUD : 4 MW NIEUW)	-57	-113
TOTAAL OP LAND	330	285
NOORD OOST POLDER (NOP)	20	3
TOTAAL OP LAND + NOP	350	288

Aanname: NOP 6,5 MW per turbine

Hieruit volgt dat er 180,5 MW elders moet worden gevonden om aan de opgave van 530,5 MW in 2020 te voldoen. Het aantal windturbines op land in Fryslân loopt terug van 322 naar 288 stuks.

Ter toelichting:

- De CvA rekent er mee dat niet alle plannen gerealiseerd zullen worden als gepland. Bij de “A” plannen rekent de CvA met een “afslag” van 15% en bij de “B” plannen (waar meer aan moet gebeuren) met een afslag van 40%.
- Volgens een door de Provincie onderschreven norm kan er bij sanering per 4 MW nieuw 1 MW oud worden opgeruimd. Gemiddeld zijn de bestaande windturbines in Fryslân 0,5 MW groot. Als er dus 102, respectievelijk 227 MW bij komt, kan er 26, respectievelijk 57 MW verdwijnen en dat vertaalt zich naar het slopen van 51, respectievelijk 113 “palen”.

Van de 34 plannen op de kandidatenlijst :

- 7 plannen (“A” categorie) zijn rijp genoeg om direct uitgevoerd te worden;
- 13 “B” plannen kunnen ook worden uitgevoerd, maar moeten nog nader uitgewerkt worden; en
- 14 “C” plannen vallen dus af.

Van de 20 plannen waar we mee aan de slag gaan kunnen er uiteindelijk nog een aantal afvallen door de afslag van 15 of 40%.

De nadere uitwerking van plannen heeft veelal betrekking op het versterken van draagvlak en acceptatie.

In hoofdstuk III worden de redenen om door te gaan met zowel de “A” als de “B” plannen nader uiteengezet. Belangrijkste overweging is dat op deze manier de lasten en lusten het eerlijkst worden verdeeld over de provincie. Bovendien is de scheidslijn tussen “A” en “B” niet erg hard, maar is er

eerder sprake van een glijdende schaal. Daarom moet die 20 initiatieven in totaal als één pakket gezien worden.

Aan het besluit om alle “A” en “B plannen in” uitvoering te nemen moeten naar het oordeel van de Regiegroep de volgende voorwaarden worden verbonden:

1. Dat er aan de uitwerking en realisatie van de plannen duidelijke randvoorwaarden en spelregels worden opgelegd;
2. Dat er een organisatie-met-tanden komt die toeziet op de naleving van die randvoorwaarden en spelregels;
3. Dat er tot 2020 geen andere plannen in uitvoering worden genomen (tenzij er van die 20 plannen zoveel afvallen dat Fryslân de 530,5 MW niet haalt);
4. Dat er bij de uitwerking van de plannen ook al gewerkt gaat worden aan het opzetten van een Fryslân brede coöperatie voor duurzame energie in het algemeen.

Randvoorwaarden en Friese spelregels

De Regiegroep heeft ervaren dat het zowel voor de bevolking als voor initiatiefnemers lastig is dat er geen voorwaarden zijn voor regelingen om omwonenden een vergoeding te geven voor waardedaling van huizen en/of aantasting van woon- en leefgenot, voor het participeren van omwonenden in de fase van planontwikkeling, en voor het delen van de opbrengsten van een windpark met de omgeving door middel van participatie.

Van een spel zonder regels moet dus in de uitvoeringsfase een spel met regels worden gemaakt. Daarom werken de Friese Milieu Federatie, het Platform Duurzaam Fryslân en de Stichting Hou Friesland Mooi aan een set Friese spelregels voor de maatschappelijke omgeving van een project. De Friese spelregels gaan over de volgende onderwerpen:

- Het overleg tussen initiatiefnemers, natuur- en milieuorganisaties en omwonenden over de nadere uitwerking van alle plannen;
- Het compenseren van omwonenden voor schade en hinder als gevolg van het realiseren van een windpark in hun directe omgeving;
- Het vormen van een gebiedsfonds ter financiering van zaken van algemeen nut in de directe omgeving van een windpark;
- Participatie van de bevolking via aandelen of obligaties (of op andere manieren) in de opbrengsten van een windpark;
- Het deponeren en afhandelen van klachten over een windpark en het beslechten van geschillen door een neutrale derde partij;
- En - op termijn - het inzetten van de opbrengsten uit windenergie voor het bevorderen van andere vormen van duurzame energie.

De Regiegroep dringt er met klem op aan dat de Provincie uitspreekt dat de randvoorwaarden en de Friese spelregels worden toegepast bij het uitwerken en realiseren van alle nieuwe windenergieprojecten in Fryslân.

Uitvoering

Met nadruk wijst de Regiegroep erop dat het niet kan blijven bij het selecteren van kansrijke projecten, het aanwijzen van locaties voor die projecten en het omarmen van randvoorwaarden en spelregels. Randvoorwaarden en spelregels hebben alleen zin, wanneer er ook op wordt toegezien door een toezichthouder met tanden. Immers, voor elk optie geldt dat het om projecten gaat die “kansrijk” zijn en die dus nadere uitwerking behoeven. Soms niet veel, soms veel meer. Er is een uitvoeringsorganisatie nodig die ervoor zorgt dat “kansrijk” wordt waargemaakt, dat iedereen het

spel volgens dezelfde spelregels speelt en dat er – zoals het Rijk eist – met de bouw kan worden begonnen uiterlijk op 1 januari 2018.

De uitvoeringsorganisatie heeft daarom drie hoofdactiviteiten:

- **Toezicht** houden op het naleven van alle randvoorwaarden en spelregels;
- **Informatie- en Advies** geven aan de bevolking én initiatiefnemers. De uitvoeringsorganisatie is een betrouwbare en onafhankelijke centrale ingang voor alle vragen over de realisatie van projecten en over windenergie in het algemeen;
- Begeleiden van de **sanering**. Dat betekent de totstandkoming van saneringsovereenkomsten bevorderen en een speciaal saneringsfonds opzetten om zoveel mogelijk oude turbines te verwijderen.

Een professionele uitvoeringsorganisatie is een noodzaak voor het realiseren van wind op land. Dat vraagt om substantiële investeringen de komende jaren van de Provincie, het Rijk en de windondernemers. Het Rijk wordt om een bijdrage gevraagd, omdat de Regiegroep voorstelt de verdere ontwikkeling van het windpark in het IJsselmeer ook onder de Friese uitvoeringsorganisatie te brengen. Voor de Provincie betekent de uitvoeringsorganisatie financieel dat ze daarvoor 1 miljoen euro beschikbaar stelt voor de periode van 5 jaar.

Duurzame energie

De Regiegroep ziet de spelregels en de uitvoeringsorganisatie als essentiële elementen om te kunnen zeggen dat in Fryslân de lusten en lasten van windenergie zo eerlijk mogelijk worden verdeeld. Maar er is meer. De Regiegroep vindt dat windenergie geen doel is, maar een middel om te komen tot de transitie naar duurzame energie. Windenergie moet de aanjager worden van de transitie naar duurzame energie uit welke bron dan ook. Die ambitie moet meteen tot uiting komen in de uitvoeringsfase van de huidige plannen met de oprichting van een coöperatieve vereniging *Duurzame Energie Fryslân (DEF)*. Het doel en de opzet van *DEF* moeten natuurlijk nader worden uitgewerkt, maar de kern moet zijn: het op zakelijke basis bevorderen van duurzame energie in Fryslân, bijvoorbeeld door collectieve inkoop en verkoop van Friese windenergie en door de opbrengsten daaruit aan te wenden voor onderzoek naar nieuwe vormen van duurzame energie en investeringen in zonneparken, aardwarmte, biovergisting, etc. En dit alles niet in concurrentie met reeds bestaande initiatieven, maar in samenwerking daarmee. Opschalen in kwantiteit en kwaliteit en daarvoor windenergie inzetten als aanjager. Dat is het idee.

Te nemen besluiten

Als alles is geschreven en gezegd, komt het moment waarop er besluiten genomen moeten worden. De Regiegroep stelt voor dat de Provincie de volgende besluiten neemt.

1. De locaties van de plannen met een “A” én een “B” waardering van de Commissie van Advies worden aangewezen om in uitvoering te worden genomen als gebieden waar een nieuwe windproject mag worden ontwikkeld.
2. De Provincie stelt regels vast met betrekking tot het aantal solitaire dorpsmolens dat aanvaardbaar wordt geacht.
3. De Provincie werkt mee aan het inrichten van een uitvoeringsorganisatie om de uitwerking en realisatie van die nieuwe windprojecten en het saneren van oude turbines te begeleiden.
4. Die uitvoeringsorganisatie heeft ook als taak toezicht te houden op de naleving van alle randvoorwaarden die daarbij in acht genomen moeten worden.
5. Tot die randvoorwaarden worden in elk geval gerekend:
  - a. Afspraken tussen een initiatiefnemer en de bevolking in de omgeving van een project en toezeggingen die door hem aan die bevolking zijn gedaan;

- b. Aandachtspunten en voorwaarden per plan van de Commissie van Advies tenzij die strijdig zijn met provinciale randvoorwaarden;
  - c. Aanwijzingen en aandachtspunten van de Provincie voor de uitwerking en realisatie van de plannen onder punt 1.
6. De Provincie gaat er van uit dat alle betrokken partijen zich gedragen conform de “Friese spelregels voor de realisatie van windprojecten” van de Friese Milieu Federatie, het Platform Duurzaam Fryslân en de Stichting Hou Friesland Mooi en vraagt de uitvoeringsorganisatie daarop toe te zien.*
  7. Alle andere locaties, ook die op enig moment in het proces van Fryslân Foar De Wyn naar voren zijn gekomen, maar die nu niet tot de 20 “A” of “B” plannen behoren, vallen definitief af en worden tot en met eind 2020 afgewezen als mogelijke locaties voor ontwikkeling van windenergie.
  8. Zodra zou blijken dat er zoveel plannen afvallen dat Fryslân niet voldoet aan de opgave van 530,5 MW in 2020, wordt er in eerste instantie naar extra ruimte gezocht voor windenergie op de industrieterreinen van die gemeenten die geen windparken binnen de gemeentegrenzen krijgen als gevolg van deze besluiten.

---

* Deze spelregels zijn nog niet definitief. Ze zullen zo spoedig mogelijk aan de Provincie worden voorgelegd

HOOFDSTUK I – VAN WIND NAAR VOLLEDIG DUURZAAM

1. Stop er maar mee

Als Fryslân Foar De Wyn de afgelopen maanden één ding duidelijk heeft gemaakt, dan is het wel hoe controversieel de doorgroei van windenergie in Fryslân is en hoeveel emotie dit oproept: bij de bevolking, bij bestuurders en bij initiatiefnemers. In de Regiobijeenkomsten was er sprake van felle weerstand tegen vrijwel alle plannen, bestuurders (en politici) hielden zich zoveel mogelijk op de vlakte en initiatiefnemers zaten elkaar dwars met concurrerende plannen. Anders gezegd: de windsector kan het niet, natuur- en milieuorganisaties weten het niet, de bevolking wil het niet en bestuurders durven niet. Eén conclusie lijkt voor de hand te liggen: stop er maar mee, de meningsverschillen zijn te groot en te fel. Die conclusie - hoe verleidelijk soms ook - kan en mag echter niet getrokken worden.

2. Afspraak is afspraak

Een belangrijke reden om door te gaan met windenergie is dat in 2020 14% van onze energie duurzaam moet worden opgewekt. Dat is de afspraak van de Rijksoverheid met Europa. Het Rijk heeft vervolgens met alle provincies in het Inter Provinciaal Overleg (IPO) afspraken gemaakt over ieders aandeel. Fryslân heeft in IPO-verband aangeboden om van de huidige 160 MW aan opgesteld vermogen windenergie in onze provincie, door te groeien naar 530,5 MW in 2020. Dit aanbod is bekrachtigd door de Provinciale Staten en daarmee de politieke realiteit van vandaag. Het Rijk heeft daarnaast een elftal gebieden aangewezen waar, onder de Rijkscoördinatieregeling (RCR), windenergieparken aangelegd gaan worden. Eén van die parken is gepland in het Noordelijk IJsselmeer onder de naam Wynpark Fryslân (WPF). Dit opgesteld vermogen in het Noordelijk IJsselmeer maakt onderdeel uit van de totale Friese opgave van 530,5 MW in 2020.

3. Energietransitie

Niet alleen de gemaakte afspraken maken dat de keuze voor windenergie eigenlijk al vastligt. Een belangrijke andere overweging om te kiezen voor wind, is de noodzaak om voor onze energievoorziening duurzame energiebronnen aan te boren. Windenergie is op dit moment de enige bestaande vorm van duurzame energie waarmee voldoende volume kan worden bereikt. Windenergie is daarmee een eerste stap in de verduurzaming van onze energievoorziening. Anders gezegd, wind is een onmisbaar onderdeel in de energietransitie. Het geldt dat met windenergie wordt verdiend, moet deels ingezet worden om de zoektocht naar andere vormen van duurzame energie te financieren. Sommige vormen van duurzame energie zijn nu nog onbekend, maar andere die al in de kinderschoenen staan kunnen tot volle wasdom komen met geld uit wind. Op deze manier worden die nieuwe vormen straks betaalbaar, zodat ze op voldoende schaal kunnen worden toegepast. Windenergie dus als de aanjager van de energietransitie. Zoals nu al het geval is bij dorpsmolens.

Is iedereen al overtuigd van de noodzaak van de energietransitie? Nee, we zien daarin een duidelijke tweedeling. De meeste tegenstand zien we bij de huidige generatie oudere volwassenen die een groot deel van haar welvaart heeft te danken aan het op grote schaal verstoken van fossiele brandstoffen, Gronings gas in het bijzonder. Onder jongeren lijkt het verzet tegen windenergie veel kleiner. De huidige generatie zou de jongeren niet voor de voeten moeten lopen, maar juist moeten ondersteunen: investeren in duurzame energie als bron van welvaart voor komende generaties. Die ondersteuning bestaat uit het nu inschikken bij de keuze voor windenergie, zodat toekomstige generaties straks over volledig duurzame energie en welvaart kunnen beschikken.

4. Leefbaarheid

Nog een belangrijke overweging om te kiezen voor windenergie is dat gemeenten onlangs weer overladen zijn met nieuwe Rijkstaken: hun financiële middelen raken uitgeput. Initiatiefrijke

inwoners van dorpen en steden, kunnen steeds minder rekenen op financiële ondersteuning van hun lokale overheid. In een behoorlijk aantal dorpen zie je nu al dat de opbrengsten uit windenergie nodig zijn om de leefbaarheid in stand te houden. De hoeveelheid taken van de gemeente en de hoeveelheid geld die aan die taken besteed moet worden, maken dat er voor leefbaarheid steeds minder middelen overblijven. Windenergie is niet alleen de aanjager van de energietransitie, maar ook een financiële motor achter het leefbaar houden van dorpen en steden.

5. Wind, ook op land

Wanneer we willen dat we met windenergie onze afspraak van 530,5 MW kunnen nakomen, de energietransitie ondersteunen, komende generaties welvaart gunnen én de leefbaarheid in dorpen en steden in stand houden, dan moet de Provincie ook kiezen voor wind op land:

- Het windpark in het IJsselmeer valt onder de Rijkscoördinatieregeling (RCR). Daarover heeft de Provincie geen zeggenschap en alle baten komen bij de IJsselmeeroplossing ook buiten Fryslân terecht, terwijl alle lasten – ook voor toerisme en recreatie – wel voor Fryslân zijn;
- Het is helemaal niet zeker of er in het IJsselmeer een windpark van minimaal 350 MW kan of mag worden gebouwd (530,5 MW minus de huidige 160 MW die Fryslân al heeft, plus de 20 MW van het NOP-park bij Lemmer). En dit niet alleen vanwege wettelijke beperkingen, maar ook omdat er over dat windpark net zo veel controverse is als over de plannen voor meer windenergie op het Friese land. Het zijn niet de eerste de beste organisaties die tegen zijn: ANWB, HISWA, Waddenvereniging, etc. En de Tweede Kamer heeft de minister al gevraagd het IJsselmeerpark voorlopig te beperken tot 250 MW. Het is in elk geval hoogst onverstandig om er alle kaarten op in te zetten;
- Plannen voor een windpark op de Afsluitdijk zijn omgeven met nog meer onzekerheden. Bovendien zal de omvang van een park op die locatie – alleen het Friese deel van de Afsluitdijk telt mee voor Fryslân – zodanig beperkt zijn dat er ofwel meer windenergie op land moet komen, ofwel ook een park in het IJsselmeer. Tenslotte, het voorstel voor een windpark op de Afsluitdijk werd door de Regiegroep op de reservelijst gezet omdat het niet voldeed aan de eisen van het format voor het indienen van plannen.
- Alleen wanneer we wind op land toestaan, kunnen er afspraken worden gemaakt met windondernemers over compensatie en participatie van en door omwonenden en verenigingen. Wind op land biedt ook de mogelijkheid om de bestaande, deels verouderde, Friese windturbines saneren. De nieuwe windturbines zijn hoger, maar in combinatie met saneren kan het totaal aantal turbines op land minder in aantal worden. Omdat de nieuwe windturbines hoger zijn, is hun impact op het landschap groter en dat stelt hogere eisen aan de locaties waar deze kunnen worden geplaatst. Het moet gaan om kleine clusters, op grotere afstand van woonkernen en natuur- en milieugebieden;
- Windenergie is geen doel op zich, maar een tijdelijk middel in de noodzakelijke energietransitie. Vanwege het tijdelijke karakter van windenergie stelt de Regiegroep meteen een voorwaarde om die tijdelijkheid handen en voeten te geven: na 27,5 jaar kunnen alle windturbines afgebroken worden als er dan betere alternatieven zijn.
- Wanneer windenergie als de eerste grootschalige invulling van de energietransitie wordt gezien, maak windenergie dan meteen van ons allemaal, zodat ook toekomstige bronnen van duurzame energie van heel Fryslân kunnen zijn, en zodat er voortdurend acceptatie blijft tijdens de energietransitie. Haak daarom aan bij de groei van coöperatieve samenwerking, zoals die al bestaat bij dorpsmolens. De huidige technische middelen maken zelforganisatie nog beter mogelijk dan vroeger en we weten dat ook die technische middelen nog lang niet uitontwikkeld zijn. Steeds meer en betere vormen van duurzame energie kunnen zo samen oplopen met de ontwikkeling van technische middelen die ‘van-en-voor’ de mienskip mogelijk maken.

6. Provincie, toon durf

Windenergie op land is dus noodzakelijk wanneer we de lusten en lasten eerlijk willen verdelen over de hele provincie. Van belang is ook dat we baas in eigen huis blijven en niet afhankelijk worden van Den Haag of van ondernemers van buiten Fryslân. De energietransitie, de lusten van windenergie - en later duurzame energie - en de coöperatieve gedachte daarbij, mogen we ons niet door de vingers laten glippen. Besluiteloosheid, gebrek aan durf en partijpolitiek gesteggel zijn funest voor de noodzakelijk energietransitie.

En nogmaals, windenergie is op dit moment de enige vorm van duurzame energie die op korte termijn qua volume echt iets kan bijdragen aan de verduurzaming van de Friese energievoorziening. Tijdelijk, totdat er andere (en betaalbare) vormen van duurzame energie beschikbaar komen, maar zo liggen de feiten nu. En dus is de doorgroei van windenergie de enige manier waarmee deze generatie een begin kan maken om volgende generaties toe te rusten voor een toekomst gebaseerd op duurzame energie. Met windenergie valt geld te verdienen en de kunst is om dat geld nu eens niet ten goede te laten komen aan deze generatie, maar aan de energietransitie voor de volgende.

Help Fryslân de weg op te gaan van duurzame energie en doe dat samen met de bevolking en met Friese ondernemers. Zie windenergie als eerste stap in de nog lange weg van de transitie naar duurzame energie voor de komende generaties.

HOOFDSTUK II – VAN AFWACHTEN NAAR AANPAKKEN

1. Kader Fryslân Foar De Wyn

Hieronder vindt u een korte terugblik op het proces. De drie belangengroepen Friese Milieufederatie (FMF), Platform Duurzaam Friesland (PDF) en Stichting Hou Friesland Mooi (SHFM) hebben zich verenigd in Stichting Fryslân Foar De Wyn. Fryslân Foar De Wyn deed de Provincie het aanbod het proces te willen begeleiden om te komen tot locaties voor windenergie in Fryslân. Kern van het door Fryslân Foar De Wyn ontwikkelde voorstel was dat er niet gewerkt zou worden van gebied naar draagvlak, maar van draagvlak naar gebied. Met andere woorden: dat er eerst gezocht wordt naar projecten en initiatieven die gesteund worden door de bevolking, door natuur- en milieuorganisaties en door ondernemers en dat pas daarna beslist wordt over gebieden en locaties. Die beslissing over gebieden en locaties, en dus over te realiseren projecten, blijft uiteraard aan de Provincie.

De doel van de Regiegroep Fryslân Foar De Wyn was en is:

Het ontwikkelen van een breed gedragen voorstel voor locaties van nieuwe windparken in Fryslân op basis van een proces dat zoveel mogelijk uitgaat van, en rekening houdt met de belangen van omwonenden; van natuur, landschap en milieu; en van ondernemers.

Fryslân Foar De Wyn wil de lusten en lasten zo eerlijk mogelijk verdelen. Het resultaat is een met grote zorgvuldigheid gemaakte selectie van kansrijke initiatieven en plannen die acceptabel zijn en die een kwaliteitsimpuls opleveren vanuit het oogpunt van leefbaarheid, economie, landschap, natuur en duurzaamheid.

Het kader van Fryslân Foar De Wyn bij de start was:

- Gedeputeerde Staten ondersteunt het proces, de provincie blijft bevoegd gezag voor het aanwijzen van locaties en de provincie is vrij om eigen keuzes te maken;
- In totaal moeten de plannen voor windparken (bestaand en nieuw) in Fryslân leiden tot een opgesteld vermogen van 530,5 MW in 2020;
- Er wordt eerst gewerkt aan draagvlak en het aanwijzen van locaties is volgend. Het kunnen leveren van maatwerk is voorwaarde voor draagvlak;
- Er moet sprake zijn van spreiding én van concentratie. Spreiding wil zeggen dat nieuwe windparken worden verspreid over Fryslân. Concentratie houdt in dat nieuwe windturbines in een beperkt aantal clusters worden opgesteld, waardoor grote delen van het Friese landschap worden ontzien;
- Een landschappelijke kwaliteitsimpuls wordt bereikt door bij nieuwe windparken het saneren van verouderde windturbines verplicht te stellen, het liefst in de nabije omgeving;
- Participatie in het nieuwe park door dorpscoöperaties, lokale energiecoöperaties, lokale ondernemers en (direct) omwonenden wordt gestimuleerd;
- Bewoners en belanghebbenden die in hun belangen worden geschaad, worden daarvoor gecompenseerd. Dit geldt ook voor schade die wordt aangebracht aan natuur en landschap;
- Bewoners en belanghebbenden worden intensief betrokken bij het proces door middel van open en transparante communicatie en door vertegenwoordiging in dit proces;
- Het proces is in de tijd begrensd: het moet gaan om een duidelijke en korte marsroute, zodat iedereen op elk moment weet waar hij/zij aan toe is.

2. Een proces in vijf stappen

Het proces om te komen tot het aanwijzen van locaties voor windturbines op basis van bovenstaande uitgangspunten bestond uit de volgende vijf stappen:

- Stap 0: Start van het proces;
- Stap 1: Inventarisatie plannen van windondernemers;
- Stap 2: Eerste voorselectie;
- Stap 3: Regiobijeenkomsten;
- Stap 4: Beoordelen van de plannen door een onafhankelijke Commissie van Advies;
- Stap 5: Eindrapport Regiegroep.

Stap 0: Start proces

Gedeputeerde Staten heeft de steun uitgesproken voor het hier voorgestelde proces en stelde daarvoor financiële middelen en/of menskracht ter beschikking. FMF, PDF en SHFM hebben gezamenlijk een Regiegroep ingericht onder de naam Fryslân Foar De Wyn.

Stap 1: Inventarisatie plannen van windondernemers (feb – apr 2014)

Er waren veel initiatieven voor nieuwe windparken en uitbreiding van bestaande parken. Alle initiatiefnemers hebben de gelegenheid gekregen deel te nemen aan het proces door het indienen van hun plannen bij de Regiegroep. De Regiegroep ontwikkelde vooraf een format waarin de criteria waren opgenomen waaraan de plannen zijn getoetst. Het format maakte een onderscheid tussen harde criteria waaraan voldaan moest worden en zachte criteria die een wenselijkheid aangaven.

Stap 2: Eerste voorselectie

De Regiegroep heeft de plannen beoordeeld aan de hand van de criteria van het format. Als de Regiegroep van mening was dat een plan op onderdelen nog onvoldoende informatie bevatte, is de indiener in de gelegenheid gesteld het format aan te vullen. Daarna heeft de Regiegroep de binnengekomen plannen die voldeden aan de harde criteria op een kandidatenlijst geplaatst. Alle overige plannen kwamen op een reservelijst.

Het bepalen van locaties is niet een poging geweest om tot zo veel mogelijk locaties te komen. Het bepalen van locaties is eerder een grote afvalrace geweest:

- Op 1 april waren er 72 initiatieven ingediend met een totaal vermogen van 1500 MW;
- Begin mei bleken 34 daarvan te voldoen aan de vooraf gestelde criteria van het format. Deze 34 initiatieven vormden de kandidatenlijst.

Stap 3: Regiobijeenkomsten (mei en juni 2014)

De 34 plannen op de kandidatenlijst heeft de Regiegroep ingedeeld in een aantal regio's. Voor elk van die regio's heeft de Regiegroep een Regiobijeenkomst georganiseerd. In mei en juni zijn in totaal 14 Regiobijeenkomsten verspreid over de provincie georganiseerd. In deze bijeenkomsten zijn burgers en belangengroepen in de gelegenheid gesteld aan te geven wat ze van de plannen vonden. Daarbij ging het er niet alleen om te weten of men voor of tegen een plan was, maar ook om te achterhalen onder welke voorwaarden een plan acceptabel zou zijn.

Stap 4: Beoordelen van de plannen (juni – sept 2014)

De Regiegroep heeft een Commissie van Advies in het leven geroepen onder leiding van oud-minister Pieter Winsemius. De leden van deze Commissie zijn benoemd op basis van hun deskundigheid en onafhankelijkheid. Zij namen deel op persoonlijke titel. De Commissie van

Advies heeft als taak gehad de ingediende plannen te beoordelen op hun kansrijkheid en haalbaarheid, op basis van de door de Regiegroep aangedragen stukken.

In deze periode heeft de Regiegroep nog twee extra onderzoeken laten uitvoeren: een effectenmatrix met bijbehorende maatlat opgesteld door Antea én een representatieve enquête onder de bevolking door TNS-NIPO. Ook over de uitkomsten van deze twee onderzoeken heeft de Commissie van Advies kunnen beschikken. Bij het beoordelen van de plannen is rekening gehouden met het gegeven dat van de vereiste 530,5 MW reeds 20 MW wordt gerealiseerd in het Friese deel van de Noordoostpolder. De Commissie heeft de ingediende 34 plannen beoordeeld op hun impact op de fysieke en maatschappelijke omgeving.

Stap 5: Eindrapport Regiegroep (sept 2014)

Op basis van het advies van de Commissie van Advies heeft de Regiegroep Fryslân Foar De Wyn voorliggend eindrapport opgesteld. De Regiegroep heeft de beoordeling van de Commissie van Advies van de afzonderlijke projecten integraal overgenomen. Dit omdat de Regiegroep meent dat de Commissie bij het beoordelen van de plannen uitermate zorgvuldig te werk is gegaan en alle beslissingen helder heeft gemotiveerd.

De stappen 0 tot en met 5 zijn afgerond. De Provincie is nu aan zet om de nodige besluiten te nemen.

HOOFDSTUK III – VAN ADVIES NAAR BESLUITEN

De kern van de zaak is: welke plannen gaan door en welke vallen alsnog af? Hierna volgen een korte samenvatting van de beoordeling van de ingediende projecten door de Commissie van Advies (CvA) en de voorstellen voor het vervolg van het proces van de Regiegroep aan de Provincie.¹ De Regiegroep herhaalt nogmaals wat al eerder werd gezegd: de vraag is niet of die adviezen en voorstellen iedereen in Fryslân blij zullen maken - de vraag is of de lusten en de lasten van windenergie eerlijk worden verdeeld. En of Fryslân en de mensen die er wonen maximaal profijt hebben en minimaal leed. Die vragen moeten leidend zijn bij lezing van dit hoofdstuk. Waarbij “eerlijk” betrekking heeft op de verdeling over Fryslân, maar ook op de verdeling tussen generaties.

1. Beoordeling door de Commissie van Advies

De beoordeling door de Commissie van Advies is als bijlage bijgevoegd, inclusief de beoordeling van de afzonderlijke projecten.

Werkwijze

Als eerste stap besprak de CvA alle 34 plannen op de kandidatenlijst. Dit op basis van alle informatie die voor elk van die plannen beschikbaar was: formats, verslagen regiobijeenkomsten, emails, brieven, enquêtes, petitie, internet enquête, effectenmatrix en maatlat van Antea, TNS-NIPO enquête, etc. Daarna zijn ook de plannen op de reservelijst doorgenomen. De Regiegroep was aanwezig om vragen te beantwoorden en om desgevraagd eigen indrukken aan te reiken.

Eén van de eerste conclusies van de CvA was dat plannen soms zo dicht bij elkaar liggen dat er sprake is van een cumulatie van effecten, zowel op landschap en natuur als op de mensen die daar wonen. In de tweede stap zijn die plannen geclusterd en werden ze in onderlinge samenhang besproken en beoordeeld. Daarbij is niet alleen naar die onderlinge samenhang gekeken, maar is ook elk plan individueel tegen het licht gehouden.

Nadat ook de plannen waren besproken die niet gesitueerd zijn in een cluster werden - derde stap - de plannen ingedeeld in twee categorieën.

- Niet realiseerbaar vanwege tekortkomingen en problemen in de sfeer van natuur of landschap en/of in de sfeer van draagvlak en acceptatie die niet binnen afzienbare termijn op te lossen zijn en die dus niet kunnen bijdragen aan de Friese opgave van 530,5 MW in 2020;
- In principe realiseerbaar, niet omdat ze perfect zijn, maar omdat tekortkomingen en problemen in de sfeer van de fysieke omgevingskwaliteit of op het vlak van maatschappelijke acceptatie binnen een redelijk termijn oplosbaar lijken te zijn en die dus wel kunnen bijdragen.

De eerste categorie plannen is verder door de CvA buiten beschouwing gelaten, maar is nog wel een keer tegen het licht gehouden bij het opstellen van het advies, in het bijzonder bij het uitwerken en vaststellen van de bijlage met de beoordelingen per individueel plan.

Als vierde stap werd er ingezoomd op de plannen die in principe realiseerbaar zijn. Al snel bleek dat er nogal wat bandbreedte is met betrekking tot de vraag of en hoe snel een tekortkoming of een probleem kan worden opgelost. Soms gaat het enkel om één of meerdere aandachtspunten waar een initiatiefnemer nog eens naar zou moeten kijken, maar soms gaat het om een aspect dat eerst

---

¹ Voor het volledige advies van de Commissie van Advies, zie “Aanbevelingen Commissie van Advies”

op orde moet zijn voordat een plan in uitvoering genomen kan worden. Zo ontstonden er binnen de categorie “realiseerbare plannen” twee subcategorieën:

- Plannen die direct in uitvoering kunnen worden genomen, ook al zijn er nog één of meerdere aandachtspunten;
- Plannen die op specifieke onderdelen moeten worden aangepast voordat ze in uitvoering kunnen worden genomen.

Resultaten

Het uiteindelijke resultaat van de beoordeling van de CvA is een indeling van de windinitiatieven in drie categorieën:

- Plannen met een “C” waardering: niet realiseerbaar binnen een zodanige tijdslijn dat ze kunnen bijdragen aan de Friese opgave van 530,5 MW;
- Plannen met een “B” waardering: realiseerbaar en in staat om - na aanpassing – bij te dragen aan de Friese opgave van 530,5 MW;
- Plannen met een “A” waardering: realiseerbaar en in staat om in hun huidige vorm bij te dragen aan de Friese opgave van 530,5 MW.²

De uitkomsten van de CvA laten zich in drie onderstaande schema’s samenvatten. Bij de “A” en de “B” waardering is tevens een non-realisatiepercentage opgenomen voor het totaal. De CvA is van mening dat gedurende het vervolgproces er nog projecten zullen afvallen, bijvoorbeeld vanwege de uitkomsten van de milieu effect rapportage. Daar zal bij de realisatie van 530,5 MW in 2020 rekening mee gehouden moeten worden. Dit vertaalt zich naar een “non-realisatie korting” van 15 % voor de “A” categorie en een non-realisatie korting van 40 % voor de “B” categorie. Ook heeft de CvA in een aantal plannen het vermogen en/of het aantal turbines teruggebracht. De rode draad bij deze plannen is dat ze te groot werden geacht om inpasbaar te zijn in het Friese landschap.

De uitkomsten in drie schema’s

Plannen met een “C” waardering

NIET IN UITVOERING NEMEN	Vermogen (MW)	Aantal Turbines
C1 Windcluster LEF oost/Wjukslach	1	1
C2 Windmolencluster Kollumerland	24	8
C3 WP A7	21	7
C4 WP De Hege Hearen	18	7
C5 WP Kollumerland Provinciedijk	30	10
C6 WP PM kanaal	12	4
C7 WP Riedpolder	1	1
C8 WP Wjukslach Blauhûs-Wolsum	18	6
C9 WP Wjukslach Makkumermar	30	10
C10 WP Wjukslach Wjelsryp	15	5
C11 Wynkrêft Fiif	18	6
C12 WP A31 Harlingen	15	5
C13 WP Wjukslach Kûbaard	18	6
TOTAAL NIET IN UITVOERING NEMEN	221	76

² In de bijlage bij het advies van de CvA worden de beoordelingen per individueel plan gemotiveerd.

Plannen met een “B” waardering, plannen die realiseerbaar zijn na het doorvoeren van een aantal wijzigingen en die kunnen bijdragen aan de Friese opgave van 530,5 MW

	IN UITVOERING MET AANPASSING			
	Vermogen (MW)		Aantal Turbines	
	Plan	CvA	Plan	CvA
B1 Wymolen Dearsum	1	1	1	1
B2 Opschalingscluster Sieswerd *	35	16	10	5
B3 Wommels-lens *	10	8	4	3
B4 WP Achtkarspelen	60	36	15	15
B5 WP Dongeradeel	21	18	7	6
B6 WP Froomacker	15	15	5	5
B7 WP SWED	10	12	4	4
B8 WP Tzummarum-Ried	12	12	5	5
B9 WP Wjukslach Ferwert	30	24	10	8
B10 Wypark Beabuorren	30	30	10	10
B11 WP Heerenveen IBF	12	12	4	4
B12 WP Heerenveen Omrin - Kanaal	12	12	4	4
B13 WP Krom-Haskerdijken	12	12	4	4
TOTAAL BRUTO IN UITVOERING MET AANPASSING	260	208	83	74
AFTREK TE VERWACHTEN NON-REALISATIE 40%	104	83	33	30
TOTAAL NETTO	156	125	50	44

* Wommels-lens en Sieswerd leveren samen max 8 turbines

Plannen met een “A” waardering, plannen die nu al realiseerbaar zijn en die kunnen bijdragen aan de Friese opgave van 530,5 MW

Naam initiatief	IN UITVOERING NEMEN			
	Vermogen (MW)		Aantal Turbines	
	Plan	advies CvA	Plan	advies CvA
A1 Doarpsmûne Reduzum	1	1	1	1
A2 WP Bjirmen	42	20	14	8
A3 WP Harlingen Sedyk	18	18	6	6
A4 WP Kop Afsluitdijk HH	57	36	19	12
A5 WP Noorderpolder	12	12	4	4
A6 WP Spannenburg	12	12	4	4
A7 WP van Harinxma	21	21	9	9
TOTAAL BRUTO IN UITVOERING NEMEN	163	120	57	44
AFTREK TE VERWACHTEN NON-REALISATIE 15%	24	18	9	7
TOTAAL NETTO	139	102	48	37

In totaal kan er met de plannen die in de “A” en “B” categorie 227 MW windenergie worden gerealiseerd op het Friese vasteland.

Aanbevelingen van de Commissie van Advies

Het CvA-advies omvat meer dan bovenstaande tabellen en de motivering van de gemaakte keuzes. De volgende onderwerpen komen ook aan de orde.

- Sanering. De CvA bepleit het instellen van een saneringsfonds. Initiatiefnemers die niet zelf (kunnen) saneren, storten een bijdrage per MW nieuw vermogen in het fonds. Met de inkomsten saneert het fonds verouderde turbines, vooral op plekken waar dat landschappelijk (bijvoorbeeld aan de Waddenkust) of maatschappelijk wenselijk is;
- Rol overheden. De CvA bepleit dat Provincie en Rijk een meer actief sturende rol op zich nemen en stelt dat het daar in het verleden wel eens aan heeft ontbroken. Windenergie wordt als een ruimtelijke ordeningskwestie gezien en niet als een sociaal-maatschappelijk vraagstuk. Dat wringt met de wenselijkheid van breed draagvlak;
- Uitvoering. Uitwerking en realisatie van de plannen vereist professionele ondersteuning. Bevolking en initiatiefnemer zijn gebaat bij een neutraal en deskundig adres voor informatie en advies. Er moet dus een uitvoeringsorganisatie komen die initiatiefnemers en bevolking kan ondersteunen in de volgende fase;
- Randvoorwaarden. De CvA constateert dat het tot nu toe vooral een spel zonder regels is geweest. Daarin moet verandering komen. Er moeten randvoorwaarden komen voor natuur en landschap, maar ook voor het betrekken van omwonenden en voor compensatie en participatie. De uitvoeringsorganisatie moet waarborgen dat die randvoorwaarden worden nageleefd;
- Lokale initiatieven. Een aanpak vanuit lokale gemeenschappen bouwt voort op de Friese traditie en op de mienskip-gedachte. Zo’n aanpak kan op diverse manieren worden uitgewerkt, maar kern moet zijn: opbouw vanuit dorpen samen met professionele partijen. Een Friese “top-coöperatie” zou al die lokale initiatieven moeten verbinden;
- Lessen. Uit de ervaringen met Fryslân Foar De Wyn kunnen lessen worden getrokken. Zoals: dat een proces als FFDW tijd nodig heeft; dat stapeling van voorstellen tot veel weerstand leidt; dat enkele gemeenten op geen enkele wijze bijdragen aan de Friese opgave; en dat de media bij een proces als dit een cruciale rol vervullen.

De CvA eindigt met een oproep aan de Provinciaal bestuurders. Er is veel weerstand binnen de Friese samenleving en het zal stuurmanskunst vergen om duurzame oplossingen binnen bereik te brengen. Die oplossingen zullen de behoeften van de huidige bevolking moeten verenigen met die van toekomstige generaties.

2. Voorstellen Regiegroep

Rol van de Regiegroep

Formeel zijn de zaken zo geregeld dat de CvA rapporteert aan de Regiegroep en de Regiegroep aan de Provincie. Uitgangspunt daarbij was (en is) dat de Regiegroep zich beperkt tot een procesrol - het in goede banen leiden van de gang van zaken - en dat alle inhoudelijke beoordelingen, beslissingen en keuzes een zaak zijn van de CvA. Daarom zijn bovenstaande tabellen met de indeling van de plannen in een “A”, een “B” of een “C” categorie voor de Regiegroep uitgangspunt. De Regiegroep heeft aan die indeling en aan de overwegingen die er aan ten grondslag liggen niets toe te voegen of af te dingen. Niet nu, maar ook niet in de discussies die nog gaan volgen.

Dat het de Regiegroep is die vanuit een procesrol rapporteert aan de Provincie betekent wél dat de Regiegroep verantwoording moet afleggen over de vraag of aan de opdracht is voldaan. Het betekent ook dat de Regiegroep voorstellen mag en moet doen over de verdere besluitvorming.

Opdracht van de Regiegroep

Het doel van Fryslân Foar De Wyn werd in het Plan van Aanpak als volgt omschreven (voor het leesgemak hier nogmaals herhaald):

Het ontwikkelen van een breed gedragen voorstel voor locaties van nieuwe windparken in Fryslân op basis van een proces dat zoveel mogelijk uitgaat van, en rekening houdt met de belangen van omwonenden; van natuur, landschap en milieu; en van ondernemers.

De twee punten waar het om draait zijn onderstreept.

Of de voorstellen van de CvA (en nu dus ook van de Regiegroep) “breed” worden gedragen is op dit moment nog niet te zeggen: dat zal blijken als alle belangstellenden en alle belanghebbenden er kennis van hebben kunnen nemen en zich een mening hebben kunnen vormen. De Regiegroep maakt zich echter geen illusies: net als elders in Nederland is er in Fryslân veel verzet tegen windenergie in het algemeen en tegen de komst van nieuwe windparken in het bijzonder. Daarom werd er hierboven al enkele keren gezegd dat de Regiegroep niet verwacht dat de voorstellen met enthousiasme zullen worden ontvangen en dat het vooral gaat om het zo eerlijk mogelijk verdelen van de pijn.

Is daarmee de opdracht mislukt? Wel als “breed gedragen” wordt opgevat als “met enthousiasme ontvangen”. Dat enthousiasme zal er niet komen. Inwoners zien nieuwe windturbines gebouwd worden in hun woon- en leefomgeving; Natuur- en milieuorganisaties voorzien meer aantasting van natuur en landschap; en initiatiefnemers zien hun inspanning beloond met een “njet”.

Maar het beeld is anders als “breed gedragen” wordt opgevat als “zo moet het maar”. Hoe graag sommigen dat ook willen ontkennen, feit is nu eenmaal dat aan die opgave van 530,5 MW in 2020 niet te ontkomen valt – dat de Provincie daar ook niet aan wil ontkomen. Zijn dan in die realiteit de voorstellen van de CvA en Regiegroep niet de meest evenwichtige en eerlijke oplossing? Moet het dan maar niet zo? Als bevolking, natuur- en milieuorganisaties en initiatiefnemers bereid zijn de voorstellen door die bril te bekijken, wellicht is er dan toch sprake van “breed gedragen” voorstellen.

Eén pakket

De Regiegroep stelt aan de Provincie voor te besluiten om alle plannen met een “A” of een “B” waardering in uitvoering te nemen. Als de Provincie dit voorstel overneemt, is het beeld als volgt.

In totaal 20 “A” + “B” (7 keer “A” en 13 keer “B”)

“A” + “B” plannen	VERMOGEN (MW)	AANTAL TURBINES
“A” NA AFSLAG 15%	102	34
“B” NA AFSLAG 40%	125	42
TOTAAL NIEUWBOUW OP LAND	227	76
BESTAAND OP LAND	160	322
SANERING (1 MW OUD : 4 MW NIEUW)	-57	-113
TOTAAL OP LAND	330	285
NOORD OOST POLDER (NOP)	20	3
TOTAAL OP LAND + NOP	350	288

Aaname: NOP 6,5 MW per turbine

Hieruit volgt dat er 180,5 MW elders moet worden gevonden om aan de opgave van 530,5 MW in 2020 te voldoen. Het aantal windturbines op land in Fryslân loopt terug van 322 naar 288 stuks.

Ter toelichting:

- De CvA rekent er mee dat niet alle plannen gerealiseerd zullen worden als gepland. Bij de “A” plannen rekent de CvA met een “afslag” van 15% en bij de “B” plannen (waar meer aan moet gebeuren) met een afslag van 40%.
- Volgens een door de Provincie onderschreven norm kan er bij sanering per 4 MW nieuw 1 MW oud worden opgeruimd. Gemiddeld zijn de bestaande windturbines in Fryslân 0,5 MW groot. Als er dus 102, respectievelijk 227 MW bij komt, kan er 26, respectievelijk 57 MW verdwijnen en dat vertaalt zich naar het slopen van 51, respectievelijk 113 “palen”.

Van de 34 plannen op de kandidatenlijst :

- 7 plannen (“A” categorie) zijn rijp genoeg om direct uitgevoerd te worden;
- 13 “B” plannen kunnen ook worden uitgevoerd, maar moeten nog nader uitgewerkt worden; en
- 14 “C” plannen vallen dus af.

De nadere uitwerking van plannen heeft veelal betrekking op het versterken van draagvlak en acceptatie.

Onder de “A” en “B” plannen bevinden zich twee initiatieven voor dorpsmolens. De Regiegroep onderschrijft de opmerkingen van de CvA over dorpsmolens met als kern dat ze inpasbaar moeten zijn in het landschap, qua schaal moeten aansluiten bij het dorp en dat ze moeten voortkomen uit een lokaal initiatief. Daarnaast merkt de Regiegroep op dat het natuurlijk niet zo kan zijn dat er enerzijds solitaire turbines worden gesaneerd, terwijl er anderzijds overal nieuwe solitaire dorpsmolens bij komen. De Regiegroep meent dat qua aantal de Provincie een grens moet bepalen.

Overwegingen

De Regiegroep wijst op de volgende overwegingen om te kiezen voor zowel de “A” als de “B” plannen.

- Die keuze betekent niet dat alle “A” en “B” plannen metterdaad gerealiseerd gaan worden. De keuze betekent dat die plannen nader zullen worden uitgewerkt om te zien of ze aan alle randvoorwaarden kunnen voldoen. Bij de “A” plannen is dat waarschijnlijk – in de “B” categorie zullen er plannen afvallen. De CvA rekent bij “A” op een afslag van 15% en bij “B” op een afslag van 40%. Als een plan afvalt is het definitief van tafel;
- Doorgaan met alleen de “A” plannen levert slechts een beperkte bijdrage aan de opgave van 530,5 MW in 2020 en leveren ook slechts een beperkte bijdrage aan het verwijderen van de verouderde solitaire windturbines die nu overal verspreid in het landschap staan;
- Doorgaan met alleen de “A” plannen veronderstelt dat een relatief groot IJsselmeerpark realiseerbaar is. Dat staat evenwel nog niet vast - de MER loopt nog, er is veel verzet en er is nog geen financial close - en dus neemt kiezen voor alleen “A” plannen een voorschot op iets dan nog geenszins zeker is;
- De “B” plannen zijn grondig gescreend op realiseerbaarheid. Ze mogen niet worden afgedaan als wishful thinking. Daar komt, als gezegd, nog een forse non-realisatie korting bij. De 227 MW van de “A” plannen samen met de “B” plannen is dus uitermate realistisch;
- Kiezen voor “A” + “B” plannen leidt tot meer nieuwe windparken dan keuze voor alleen de “A” plannen. Echter, die extra parken zijn evenwichtig verspreid over Fryslân en de extra belasting voor landschap, natuur en bevolking wordt naar de mening van de Regiegroep met kiezen voor de “A” en “B” plannen tezamen eerlijk verdeeld;

- Relatief veel “B” plannen liggen in gebieden waar een financieel-economische impuls welkom zou moeten zijn. Bij de voorgestelde betere verdeling van de opbrengsten kunnen dorpen voorzieningen op peil houden die de overheid niet meer zal betalen;
- Voor het Rijk heeft kiezen voor de “A” én “B” plannen meer overtuigingskracht dan alleen kiezen voor plannen “A” plannen. Fryslân is minder afhankelijk van een onzeker IJsselmeerpark en dus is de 227 MW van “A” + “B” een sterker bewijs dat Fryslân wil en kan voldoen aan de 530,5 MW opgave ;
- Qua subsidies is vermogen op land voor het Rijk aanzienlijk goedkoper dan vermogen in het IJsselmeer. Bij 200 MW gaat het om een verschil van ca. 0,5 miljard euro. De Provincie zou zich daarom sterk moeten maken bij het Rijk dat een deel van de besparing door (meer) wind op land terugvloeit naar Fryslân;
- De scheidslijn tussen “A” en “B” plannen is niet erg hard; er is eerder sprake van een glijdende schaal. Reden te meer op deze 20 initiatieven als één pakket te zien;
- Met kiezen voor de “A” en de “B” plannen als één pakket heeft de Provincie alle redenen – ook naar het Rijk toe – om te stellen dat de rek eruit is. En dat er tot 2020 geen nieuwe plannen bij zullen komen tenzij er van de “A” of de “B” plannen zoveel afvallen dat de opgave van 530,5 MW in het geding komt.

Voorwaarden

De Regiegroep meent dus dat de Provincie moet kiezen voor all “A” en “B” plannen als één pakket, maar dan wel onder de volgende voorwaarden om te garanderen dat de nadere uitwerking en realisatie goed verloopt:

1. Aan de uitwerking en realisatie van de plannen moeten duidelijke randvoorwaarden en spelregels worden opgelegd;
2. Er moet een organisatie-met-tanden komen die toeziet op de naleving van de randvoorwaarden en spelregels;
3. Er worden tot 2020 geen andere plannen in uitvoering genomen (tenzij er van die 20 plannen zoveel afvallen dat Fryslân de 530,5 MW niet haalt);
4. Bij de uitwerking van de plannen gaat er ook al gewerkt worden aan het opzetten van een Fryslân brede coöperatie voor duurzame energie in het algemeen.

In hoofdstuk IV wordt nader op deze onderwerpen ingegaan.

3. Consequenties voor omwonenden, natuur, landschap en milieu, en ondernemers

In de opdracht van Fryslân Foar De Wyn wordt ook gezegd dat er rekening gehouden moet worden “met de belangen van omwonenden, van natuur, landschap en milieu, en van ondernemers”. Hoe komen de voorstellen van de CvA (en de Regiegroep) er vanaf als ze tegen die maatlat worden gehouden?

Belangen omwonenden

Als het belang van omwonenden wordt gedefinieerd als “geen windturbine in de achtertuin”, dan zijn de voorstellen daarmee in strijd. Een dergelijke definitie staat echter haaks op het hele proces van Fryslân Foar De Wyn: een inventarisatie van kansrijke initiatieven levert onvermijdelijk windturbines op ergens in een achtertuin. Rekening houden met de belangen van omwonenden is dus wat anders dan “geen windturbine in de achtertuin”. Het is ook wat anders dan “NIMBY” - het doorschuiven van windturbines naar andermans achtertuin.

Waar het wel om gaat is dat de lasten en de lusten eerlijk over de bevolking worden verdeeld, dat waardedaling van huizen wordt gecompenseerd, dat hinder zoveel mogelijk wordt voorkomen en als

het niet te vermijden is, wordt gecompenseerd en dat de omgeving op een faire manier kan delen in de opbrengsten van een park. Tegen die maatlat wijst de Regiegroep op het volgende:

- Bij de “A” plannen is er al een redelijke mate van draagvlak, zijn er acceptabele regelingen voor compensatie en participatie of zijn die toegezegd;
- Voor “B” plannen wordt aangegeven waar verbetering noodzakelijk is, soms vanwege landschap en natuur, vaker vanwege draagvlak, compensatie en participatie;
- Daarom stelt de Regiegroep dat de die “B” plannen verbeterd moeten worden aan de hand van randvoorwaarden waarop de uitvoeringsorganisatie toeziet;
- Als die “B” plannen (binnen een bepaalde termijn) niet voldoen aan de randvoorwaarden, dan worden ze definitief afgevoerd.

Dat er met de belangen van omwonenden rekening is gehouden blijkt ook uit het feit dat de CvA 14 parken met een “C” heeft gewaardeerd soms vanwege problemen in de fysieke omgeving, vaker vanwege problemen in de maatschappelijke omgeving en soms om insluiting van een dorp te voorkomen. In een aantal andere gevallen werd de omvang van een park - in MW en/of in aantal turbines - gereduceerd om de druk op de woonomgeving te beperken.

Op dit moment werken de Friese Milieu Federatie, het Platform Duurzaam Fryslân en de Stichting Hou Friesland Mooi aan een set spelregels voor de uitwerking en realisatie van nieuwe windprojecten in Fryslân. Daarin komen uniforme regels te staan voor het betrekken van omwonenden bij de uitwerking en realisatie van projecten, voor compensatie van waardedaling en hinder en voor participatie in de opbrengsten. De Regiegroep stelt voor dat de Provincie voorschrijft dat die spelregels nageleefd moeten worden bij het uitwerken en realiseren van alle nieuwe windprojecten in Friesland.

Aan “rekening houden met de bevolking” zit ook een generatie-aspect. Eerder werd er in dit rapport op gewezen dat de huidige generatie een groot deel van zijn welvaart te danken heeft aan fossiele brandstoffen en dat toekomstige generaties daarop niet meer hoeven te rekenen. Dat zij het dus moeten hebben van hernieuwbare bronnen. “Rekening houden met de bevolking” betekent dus ook bereidheid om het eigen NIMBY-belang af te wegen tegen het belang van duurzame energie voor toekomstige generaties.

Belangen landschap, natuur en milieu

Een evenwichtige afweging tussen belangen van natuur en landschap is lastig. Het liefst willen de natuur- en milieuorganisaties geen windturbines in de buurt van de Waddenzee of in weidevogelgebieden. Er is echter in Friesland sprake van verdringingseffect: als er bijvoorbeeld geen windturbines in de buurt van de Waddenzee mogen komen, zal de druk toenemen om ze dan maar in of in de buurt van weidevogelkansgebieden te plaatsen en *vice versa*. Er is niet voldoende ruimte in Friesland om alle turbines zo te plaatsen dat er geen negatieve effecten zijn op natuur en landschap. Daarom zal gezocht moeten worden naar een optimalisatie waarin de belangen van natuur en landschap nadrukkelijk meegenomen moeten worden. Waar er eventueel schade kan optreden zal dit zoveel mogelijk voorkomen moeten worden door daar bij de inrichting van het park rekening mee te houden. Mocht voorkomen niet lukken dan moeten eventuele negatieve effecten worden gecompenseerd.

De CvA heeft bij de beoordeling van elk plan nadrukkelijk gekeken naar de effecten op landschap, natuur en milieu:

- Bij de “A” plannen is de impact op landschap, natuur en milieu beperkt of kunnen problemen worden opgelost;

- Bij de “B” plannen zijn er enkele die problemen hebben op het gebied van landschap, natuur en milieu. Die problemen moeten eerst opgelost worden.

Dat er rekening is gehouden met landschap, natuur en milieu blijkt nog het meest overtuigend uit de plannen waarbij de CvA voorstelt ze niet in uitvoering te nemen (“C” waardering). Relatief veel plannen kwamen in die “C” categorie terecht juist vanwege tekortkomingen en problemen op het gebied van landschap, natuur en milieu. In een aantal andere gevallen werd de omvang van een park - in MW en/of in aantal turbines - gereduceerd om de druk op landschap en/of natuur te beperken.

Belangen ondernemers

Op het eerste gezicht ziet het er niet best uit voor de Friese windondernemers. Begin april 2014 lagen er 72 plannen op de tafel van Fryslân Foar De Wyn - nu 6 maanden later zijn er nog 20 plannen over, 7 die zonder noemenswaardige aanpassing doorgang kunnen vinden (“A”) en 13 waarvan de CvA zegt dat ze aanpassingen behoeven (“B”). En ook daarvan vallen er vast en zeker nog een aantal af bij verdere uitwerking, bijvoorbeeld vanwege milieueffecten of radartoetsen. En dan ook nog harde afspraken over compensatie en participatie in die toekomstige Friese spelregels? Nadere beschouwing leert evenwel dat het beeld toch wat genuanceerder is.

Fryslân Foar De Wyn doorbrak voor de windsector een patstelling (of windstilte?) die al enkele jaren aan de gang was. In 2010 kwam Platform Duurzaam Fryslân met een voorstel om het toen ook al verouderde areaal te vervangen door nieuwe turbines: meer productie met minder turbines, was het motto. Het “waarom” doet hier niet ter zake, maar feit is dat dit voorstel niet tot enige actie heeft geleid. Het dossier “windenergie” was kennelijk ook toen al zo beladen met tegenstellingen dat provinciale en gemeentelijke bestuurders zich niet aan het PDF-plan wilden binden. In die zin mag de windsector blij zijn met de 20 plannen die nu in één klap door de screening zijn gekomen en blij zijn met het feit dat die voorstellen nu aan de Provincie worden aangeboden voor besluitvorming met het oog op een spoedige uitwerking en realisatie in de jaren daarna.

Er speelt nog iets. Als Fryslân Foar De Wyn de patstelling of windstilte niet had doorbroken zou de meest waarschijnlijke uitkomst zijn geweest dat de vereiste 530,5 MW zoveel mogelijk zou zijn ingevuld door het IJsselmeerpark. Dat park wordt ontwikkeld onder de Rijkscoördinatieregeling en het Rijk had ongetwijfeld ingezet op een maximaal groot IJsselmeerpark als de Provincie het op het vaste land had laten afweten. Nu ligt er vanwege Fryslân Foar De Wyn een motie van de Tweede Kamer waarin de minister van Economische Zaken verzocht wordt het IJsselmeerpark te beperken tot 250 MW.

De Kamer maakt dus ruimte voor wind op het Friese vaste land, maar als de Provincie die ruimte niet benut door gebieden op land aan te wijzen, zal de minister ongetwijfeld de motie van de Tweede Kamer naast zich neerleggen en weer inzetten op een zo groot mogelijk IJsselmeerpark. Met als gevolg dat Friese ondernemers het nakijken hebben. De impact van dat nakijken kan beperkt worden als de Provincie aandelen zou nemen in het IJsselmeerpark, maar ook dan zitten Friese ondernemers op de tweede rang.

HOOFDSTUK IV – VAN BESLUITEN NAAR DADEN

Tegelijk met het beslissen over de plannen moet er gewerkt worden aan het opzetten van een organisatie voor het uitvoeren van die nieuwe plannen. In dit hoofdstuk geeft de Regiegroep aan wat die uitvoeringsorganisatie moet gaan doen, hoe die eruit kan zien en welke middelen er nodig zijn.

Twee zaken staan voor de Regiegroep vast:

- Een goede uitvoeringsorganisatie met tanden is absoluut onmisbaar anders blijven kansrijke projecten precies dat: kansrijk. Tot in lengte van jaren met als gevolg dat uiteindelijk het Rijk toch alles overneemt en Fryslân buitenspel zet;
- Een set randvoorwaarden is nodig voor een spel met regels. Die randvoorwaarden moeten voor de gehele provincie identiek zijn en daarmee ook gelden voor het IJsselmeerpark Wypark Fryslân (WPF).

1. Korte en lange termijn

Het realiseren van de nieuwe projecten is een enorme opgave. Er is bovendien tijdsdruk, want het Rijk eist dat er uiterlijk op 1 januari 2018 met de bouw kan worden begonnen. De Commissie van Advies geeft dan ook aan dat de Provincie zich niet kan beperken tot het maken van ruimtelijke reserveringen, maar na de besluitvorming daarover direct actie moet nemen om de realisatie van de plannen te verzekeren. De Regiegroep is het daar zeer mee eens.

Er is nog een andere reden om het niet te laten bij het alleen maar aanwijzen van gebieden. In hoofdstuk I werd met nadruk betoogd dat windenergie voor Fryslân geen doel op zich mag zijn, maar dat het een middel is dat moet bijdragen aan de transitie naar duurzame energie. De Provincie heeft op dit gebied ambitieuze doelstellingen - in 2020 moet 14% van de energiebehoefte van Fryslân afkomstig zijn uit hernieuwbare bronnen. Daarom moet windenergie de aanjager worden van duurzame energie uit welke bron dan ook. Ook dit betekent dat er een organisatie moet komen om die ambitie daadwerkelijk op de rails te zetten.

De Regiegroep stelt daarom voor dat de organisatie die nu - op de korte termijn - wordt belast met het helpen realiseren van de nieuwe projecten ook een basis legt om op de wat langere termijn te komen tot het oprichten van een coöperatieve vereniging *Duurzame Energie Fryslân (DEF)*. De doelstelling en de opzet van *DEF* moeten nader worden uitgewerkt, maar de kern moet zijn: het op zakelijke basis bevorderen van duurzame energie in Fryslân, bijvoorbeeld door collectieve inkoop en verkoop van Friese windenergie en door de opbrengsten daaruit aan te wenden voor onderzoek naar nieuwe vormen van duurzame energie en voor investeringen in zonneparken, aardwarmte, biovergisting, etc. En dit natuurlijk niet in concurrentie met reeds bestaande initiatieven, maar juist in samenwerking daarmee.

2. Uitvoeringsorganisatie

Taken

De taken van de uitvoeringsorganisatie worden ondergebracht in een stichting: een stichting is onafhankelijk, streeft een maatschappelijk doel na en heeft geen winstoogmerk. Die op te richten stichting moet dus drie dingen gaan doen:

- Toezicht houden op de naleving van de randvoorwaarden en spelregels. De belangrijkste taak van het bestuur is het houden van toezicht op de naleving van randvoorwaarden, naast het aansturen van de andere activiteiten van de stichting. Een (ad hoc) secretariaat ondersteunt, maar de inhoudelijke toetsing van voorstellen wordt uitbesteed aan onafhankelijke deskundigen;
- Het geven van informatie en advies. Dit zowel aan de bevolking als aan initiatiefnemers. Beide hebben een betrouwbare, onafhankelijke en centrale ingang nodig voor vragen over de realisatie

van projecten. Omdat het veld zeer breed is, moet de stichting zo snel mogelijk een extern netwerk opbouwen. Naast informeren, moet er ook ruimte zijn voor adviseren over praktische zaken;

- Het bevorderen van sanering. De komende jaren zal sanering veel aandacht vragen. Doel is om zoveel mogelijk oude turbines op te ruimen, bij voorkeur turbines die landschappelijk of sociaal de meeste overlast bezorgen. Daarom bevordert de stichting de totstandkoming van bilaterale saneringsovereenkomsten en richt het bestuur - al dan niet samen met de Provincie - een speciaal saneringsfonds op. Dit alles zonder enig zakelijk belang.

Reden om deze taken te beleggen bij een zelfstandige stichting is dat zo de Provincie de handen vrij heeft om op te treden als regelgever zonder daarbij ook te moeten optreden als toezichthouder. Deze taakverdeling is algemeen gebruikelijk, ook op Rijksniveau.

3. Randvoorwaarden en spelregels

De uitvoeringsorganisatie moet de bevolking en natuur- en milieuorganisaties de zekerheid bieden, het vertrouwen geven, dat aan alle randvoorwaarden zal worden voldaan en dat hun belangen in goede handen zijn. En aan initiatiefnemers moet die organisatie het vertrouwen geven dat als ze aan die randvoorwaarden voldoen, hun project zonder haperen zal doorgaan en dat ook met hun belangen rekening wordt gehouden. Duidelijkheid vooraf, inclusief heldere spelregels voor alle betrokken partijen

Randvoorwaarden

Zekerheid krijg je alleen wanneer er afspraken en randvoorwaarden zijn. Bij de realisatie van de plannen zal voldaan moeten worden aan drie soorten randvoorwaarden:

- Afspraken tussen een initiatiefnemer en de bevolking in de omgeving van zijn project en toezeggingen die door hem aan omwonenden zijn gedaan;
- Aandachtspunten en voorwaarden van de Commissie van Advies, althans voor zover die zijn overgenomen door de Provincie;
- Aanwijzingen en aandachtspunten die de Provincie zelf heeft vastgesteld met het oog op de uitwerking en realisatie van de diverse plannen.

De **eerste** soort randvoorwaarden liggen vast in de formats die gebruikt werden voor het indienen van de plannen. Initiatiefnemers hadden tot 3 juli 2014 de gelegenheid hun plannen aan te passen en dus gaat het om de afspraken en toezeggingen zoals die per die datum zijn vastgelegd in de administratie van Fryslân Foar De Wyn.

Datzelfde geldt voor de **tweede** set randvoorwaarden. Ook die liggen vast in de adviezen van de Commissie Winsemius aan de Regiegroep. Er is echter één verschil met de vorige categorie: het gaat om adviezen en dus is de Provincie vrij ze over te nemen of niet. Gemakshalve stelt de Regiegroep voor dat een aanwijzing of voorwaarde van de Commissie van Advies geacht wordt te zijn overgenomen door de Provincie, tenzij er expliciet anders is beslist.

De **derde** set randvoorwaarde omvat de spelregels die de Provincie zelf wil meegeven voor de uitwerking en realisatie van de verschillende projecten. Twee onderwerpen zijn dan aan de orde:

- De fysieke omgeving van een project. Dan gaat het om instructies en aanwijzingen om recht te doen aan het provinciale landschaps- en natuurbeleid.
- De maatschappelijke omgeving van een project. Dan gaat het om instructies en aanwijzingen met betrekking tot de maatschappelijke inbedding.

Op landelijk niveau wordt er gewerkt aan het opstellen van spelregels voor de laatste categorie. Het gaat daarbij om gedragscodes waar initiatiefnemers, natuur- en milieuorganisaties en omwonenden zich aan binden bij het realiseren van windprojecten.

Friese spelregels voor de realisatie van windprojecten

Die landelijke initiatieven brachten de Friese Milieu Federatie, het Platform Duurzaam Fryslân en de Stichting Hou Friesland Mooi er toe om een eigen set maatschappelijke spelregels te ontwikkelen specifiek voor de situatie in Fryslân. Het gesprek daarover wordt binnenkort afgerond. De Friese spelregels voor de realisatie van windprojecten gaan over de volgende onderwerpen:

- Het overleg tussen initiatiefnemers, natuur- en milieuorganisaties en omwonenden over de nadere uitwerking van alle plannen;
- Het compenseren van omwonenden voor schade en hinder als gevolg van het realiseren van een windpark in hun directe omgeving;
- Het vormen van een gebiedsfonds ter financiering van zaken van algemeen nut in de directe omgeving van een windpark;
- Participatie van de bevolking via aandelen of obligaties (of op andere manieren) in de opbrengsten van een windpark;
- Het deponeren en afhandelen van klachten over een windpark en het beslechten van geschillen door een neutrale derde partij;
- En - op termijn - het via *DEF* inzetten van de opbrengsten uit windenergie voor het bevorderen van andere vormen van duurzame energie.

De Regiegroep acht het van groot belang dat de Provincie besluit dat die Friese spelregels nagevolgd moeten worden bij het uitwerken en realiseren van alle nieuwe windprojecten in Fryslân. Daarmee wordt namelijk bereikt dat er binnen Fryslân uniforme regels gaan gelden voor bovenstaande onderwerpen. Dat zal een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van het draagvlak voor de realiseren van de nieuwe plannen. Het zou bovendien een landelijke primeur zijn.

Vanuit de gedachte van “gelijke monniken, gelijke kappen” zouden die Friese spelregels ook moeten gelden voor het Wypark Fryslân in het IJsselmeer. Hoewel het park ontwikkeld wordt onder de Rijkscoördinatieregeling, is het logisch dat te eisen: ook dit park ligt op Fries grondgebied.

Deze Friese spelregels zijn nog niet definitief. Ze zullen dit najaar aan de Provincie worden voorgelegd met het voorstel nog één (aanvullend) besluit te nemen. Namelijk, dat de Provincie ervan uit gaat dat alle betrokken partijen zich gedragen conform de “Friese spelregels voor de realisatie van windprojecten” van de Friese Milieu Federatie, het Platform Duurzaam Fryslân en de Stichting Hou Friesland Mooi en de uitvoeringsorganisatie vraagt toe te zien op de naleving ervan.

4. Rol Provincie

De uitvoeringsorganisatie moet goed en nauw samenwerken met de Provincie: de Provincie maakt de regels, de stichting ziet toe op de naleving ervan. Wil het bestuur van de stichting de toezichhoudende taak waar kunnen maken, dan zal het evenwel een eigen stok achter de deur moeten hebben. Als het bestuur van de uitvoeringsorganisatie geen enkele formele positie of bevoegdheid heeft, zal eenieder die daar voordeel in ziet, elk advies of elk oordeel van dat bestuur naast zich neer kunnen leggen.

Die stok achter de deur kan gevonden worden door afspraken te maken met de Provincie. Een simpele en elders beproefde optie is dat de Provincie aangeeft dat voor een concreet project de formele RO-procedure pas zal worden gestart als het bestuur van de stichting aan de Provincie heeft

laten weten dat het project voldaan heeft aan alle randvoorwaarden. Gevolg van die regeling is immers dat geen enkele initiatiefnemer nog om de stichting heen kan.

5. Middelen

Voor bovenstaande activiteiten zijn mensen en geld nodig.

- Toezicht houden. Zo snel mogelijk kwartiermaker(s)/bestuursleden in spe aanzoeken. Geen honorarium, wel een vergoeding van onkosten. Budget voor secretariële ondersteuning op basis inhuur. Geschatte kosten: 30.000 euro per jaar voor 5 jaren. Te financieren door de Provincie. De kosten van toetsing van voorstellen door externe deskundigen worden doorberekend aan de initiatiefnemers;
- Informeren en adviseren. Zo snel mogelijk een kwartiermaker/medewerker in spe aantrekken. Deskundig op gebied van communicatie en voorlichting. Geschatte kosten (salaris/inhuur, huisvesting, website, nieuwsbrief e.d.): 125.000 euro per jaar voor tenminste 5 jaren. Gezamenlijk te financieren door het Rijk (vanwege het WPF IJsselmeer) en Provincie;
- Bevorderen sanering. Ook hier zo snel mogelijk een kwartiermaker/medewerker in spe aantrekken. Financieel-economische deskundigheid. Geschatte kosten (salaris/inhuur, huisvesting, communicatie): eerste jaar 100.000 euro en daarna aflopend. Te financieren uit het FSFE met terugbetaling uit een “saneringsheffing” per MW nieuw vermogen.
- Voorbereiden DEF. Voor het voorbereiden van de oprichting van de coöperatieve vereniging *Duurzame Energie Fryslân (DEF)* volstaat een projectbudget van 50.000 per jaar voor drie jaren. Daarna moet duidelijk zijn of *DEF* toekomst heeft of niet. Als dat het geval is, splitst de verdere ontwikkeling van *DEF* zich af van de stichting. Te financieren door de Provincie, dan wel (deels) via een lening uit het FSFE.

Rest nog één kostenpost. De uitwerking en realisatie van de 20 plannen op de “A” en de “B” lijst zal veel inzet vragen van mensen in de directe omgeving van een park, bijvoorbeeld als lid van een overleggroep. De Regiegroep meent dat van die mensen niet gevraagd mag worden zich soms jarenlang in te zetten voor “plantontwikkeling” zonder enige vergoeding. Voor een deel zullen die kosten gedragen moeten worden door de initiatiefnemers. Echter, van de overheid mag ook een bijdrage worden gevraagd omdat het gaat om de realisatie van overheidsbeleid.

Kostenraming uitvoeringsorganisatie:					
	Totale kosten	Financiering			
Centrale ondersteuning en informatie:		Lening FSFE	Bijdrage Rijk	Bijdrage Provincie	Bijdrage windsector NMO en omwonenden
Ondersteuning bestuur	150.000			5 x 30.000	
Toezichtfunctie					Kosten
Informatie en Advies	625.000		5 x 50.000	5 x 75.000	
Saneringsfonds	200.000	1 x 200.000			Inzet/tijd
Opzetten DEF	150.000	1 x 75.000		3 x 25.000	
Totaal centrale ondersteuning	1.125.000				
Lokale ondersteuning planontwikkeling	1.200.000		5 x 80.000	5 x 80.000	5 x 80.000 + Inzet/tijd + van initiatieven
Totaal	2.325.000	275.000	650.000	1.000.000	400.000 + kosten/tijd/inzet
<i>het betreft kosten voor een periode van 5 jaar, van 2015 t/m 2019</i>					

Tot 2020 bedragen de totale kosten van de uitvoeringsorganisatie 2.325.000 euro, dat wil zeggen 465.000 euro per jaar voor een periode van vijf jaar. Afgezet tegen een totale investering van om en nabij de 1 miljard euro (zowel voor projecten op land als voor WPF IJsselmeer) komt het totaal aan kosten neer op een minimale bestuurlijke overhead van ongeveer 1 %.

Tijdslijn

Een aantal activiteiten is in de tijd gelimiteerd. Bij toezicht concentreert het werk zich in 2016, omdat dan de meeste RO-verzoeken zullen binnenkomen. Bij het Saneringsfonds ligt het zwaartepunt in de eerste paar jaren en de ontwikkelfunctie moet afgerond zijn na drie jaar. Dit suggereert de volgende tijdslijn.

	Bestuur en organisatie	Toezicht-houden	Informereren en adviseren	Bevorderen sanering	Opzetten DEF
2015 1 ^e kwartaal	Benoemen		Opzetten	Opzetten	
2015 rest van het jaar	Operationeel	Opzetten	Operationeel	Operationeel	Opzetten
2016	Operationeel	Operationeel	Operationeel	Operationeel	Uitwerken
2017	Operationeel	Operationeel	Operationeel	Afbouw	Uitwerken
2018	Operationeel	Afbouw	Operationeel		Go/NoGo
2019	Afbouw		Afbouw		

De tijd dringt, niet alleen vanwege de druk uit Den Haag om uiterlijk op 1 januari 2018 met de bouw te beginnen, maar ook om aan de Friese bevolking en initiatiefnemers duidelijk te maken dat het de Provincie ernst is met de nieuwe plannen. Daarom zou er zo snel mogelijk begonnen moeten worden met het opzetten van de uitvoeringsorganisatie. Die zou dan per 1 maart 2015 operationeel kunnen zijn.

6. Te nemen besluiten Provincie Fryslân

Als alles is geschreven en gezegd, komt het moment waarop er besluiten genomen moeten worden. De Regiegroep stelt voor dat de Provincie de volgende besluiten neemt.

1. De locaties van de plannen met een "A" én een "B" waardering van de Commissie van Advies worden aangewezen om in uitvoering te worden genomen als gebieden waar een nieuwe windproject mag worden ontwikkeld.
2. De Provincie stelt regels vast met betrekking tot het aantal solitaire dorpsmolens dat aanvaardbaar wordt geacht.
3. De Provincie werkt mee aan het inrichten van een uitvoeringsorganisatie om de uitwerking en realisatie van die nieuwe windprojecten en het saneren van oude turbines te begeleiden.
4. Die uitvoeringsorganisatie heeft ook als taak toezicht te houden op de naleving van alle randvoorwaarden die daarbij in acht genomen moeten worden.
5. Tot die randvoorwaarden worden in elk geval gerekend:
  - a. Afspraken tussen een initiatiefnemer en de bevolking in de omgeving van een project en toezeggingen die door hem aan die bevolking zijn gedaan;
  - b. Aandachtspunten en voorwaarden per plan van de Commissie van Advies tenzij die strijdig zijn met provinciale randvoorwaarden;
  - c. Aanwijzingen en aandachtspunten van de Provincie voor de uitwerking en realisatie van de plannen onder punt 1.

6. De Provincie gaat er van uit dat alle betrokken partijen zich gedragen conform de “Friese spelregels voor de realisatie van windprojecten” van de Friese Milieu Federatie, het Platform Duurzaam Fryslân en de Stichting Hou Friesland Mooi en vraagt de uitvoeringsorganisatie daarop toe te zien.*
7. Alle andere locaties, ook die op enig moment in het proces van Fryslân Foar De Wyn naar voren zijn gekomen, maar die nu niet tot de 20 “A” of “B” plannen behoren, vallen definitief af en worden tot en met eind 2020 afgewezen als mogelijke locaties voor ontwikkeling van windenergie.
8. Zodra zou blijken dat er zoveel plannen afvallen dat Fryslân niet voldoet aan de opgave van 530,5 MW in 2020, wordt er in eerste instantie naar extra ruimte gezocht voor windenergie op de industrieterreinen van die gemeenten die geen windparken binnen de gemeentegrenzen krijgen als gevolg van deze besluiten.

---

* Deze spelregels zijn nog niet definitief. Ze zullen zo spoedig mogelijk aan de Provincie worden voorgelegd

HOOFDSTUK V ...DE LAATSTE OPMERKINGEN

De zaak waar we nu voor staan: ergens in Fryslân moeten windturbines worden neergezet. De Regiegroep weet dat windenergie veel emoties en weerstand oproept. Welke locaties voor windenergie ook worden gekozen, het gaat altijd pijn doen. Natuurlijk kunnen sanering van oude windturbines, het tijdelijke karakter van turbines, een gedragscode, spelregels, compensatie en participatie de pijn proberen te verzachten, maar ze nemen de pijn niet geheel weg. En de pijn ligt bij iedereen:

- We hebben niet alle inwoners van Fryslân blij kunnen maken, omdat er altijd omwonenden zijn in de buurt van gekozen locaties voor windparken;
- Natuur- en milieuorganisaties voelen ook de pijn, omdat sommige gekozen locaties nadelige effecten op natuur en milieu hebben;
- De windondernemers voelen de pijn, omdat hooguit 20 van de 72 ingediende plannen doorgang kunnen vinden.

Eén conclusie lijkt voor de hand te liggen: stop er maar mee, de verschillen van mening zijn te groot en te fel. Die conclusie - hoe verleidelijk soms ook - kan en mag echter niet getrokken worden, want Fryslân ontkomt niet aan de afspraken gemaakt met het Rijk. De politieke vraag die nu voorligt is: bij de keuze van welke initiatieven wordt de pijn zo eerlijk mogelijk verdeeld, over omwonenden, over ondernemers en over natuur en landschap. Die keuze moet nu echt gemaakt worden. Duiken kan niet meer.

Gelukkig kan het ook positiever bekeken worden: de vraag is namelijk ook hoe de opbrengsten zoveel mogelijk kunnen ten goede kunnen komen aan Fryslân en zo eerlijk mogelijk kunnen worden verdeeld. Windenergie is niet alleen maar kommer en kwel; gemeenten, inwoners en verenigingen zien ook dat met de opbrengsten uit wind de leefbaarheid in stand kan worden gehouden nu de middelen van de lokalen overheden krimpen.

Kiezen voor windenergie, is het eerlijk verdelen van lusten en lasten. Windenergie is ook de eerste stap in de noodzakelijke energietransitie, is de aanjager van nieuwe vormen van duurzame energie en biedt zo kansen aan volgende generaties. Windenergie is in het licht van de energietransitie tijdelijk van aard. In de voorstellen van Fryslân Foar De Wyn kan iedere nieuwe windturbines na 27,5 jaar weer uit het landschap verdwijnen.

De belangen zijn groot, bij alle partijen. Daar moet zeer zorgvuldig mee om worden gegaan. De Regiegroep hecht daarom, in navolging van de Commissie van Advies, groot belang aan een professionele uitvoeringsorganisatie. Daar kunnen de opbrengsten worden gewaarborgd, daar kan worden gewaarborgd dat de regels worden nageleefd en daar kan worden gewaarborgd dat wind de eerste grote stap in de energietransitie is. De Regiegroep hecht zo veel waarde aan een goede uitvoeringsorganisatie en heldere spelregels, dat dit een integraal onderdeel van het advies is en óók moet zijn van het besluit van de Provincie over windenergie.

Na 2020

Fryslân Foar De Wyn heeft een fundamentele tekortkoming: het gaat uit van de initiatieven die vanuit de windsector op tafel zijn gelegd - er is geen zelfstandig onderzoek geweest naar locaties waar nieuwe windprojecten mogelijk zouden zijn. Gevolg daarvan is dat er in Fryslân een aantal blinde vlekken zijn waar helemaal niets gebeurt. Voor een deel ligt dat aan het feit dat in die gebieden de omstandigheden minder goed zijn - voor een ander deel aan het feit dat een aantal gemeenten een ontmoedigings- of een "nee"-beleid hebben.

Het valt buiten het kader van Fryslân Foar De Wyn en in elk geval kan de Regiegroep er verder niets aan doen, maar de grootste inbreuk op het uitgangspunt van eerlijk delen van lusten en lasten is dat er gemeenten zijn die zich windturbinevrij hebben verklaard en die dus op geen enkele manier bijdragen aan het halen van de Friese opgave van 530,5 MW. Waar omwonenden die zich verzetten tegen een windturbine in hun achtertuin worden weggezet als NIMBY'S, staat het gemeenten kennelijk vrij om zich wel als NIMBY te gedragen. De windturbines die er bij hen niet in komen, moeten immers elders worden neergezet.

Veel Friese gemeenten hebben ambitieuze doelstellingen als het gaat om duurzame energie. Bij een aantal van die gemeenten is van die ambitie in de praktijk niet veel te merken, althans als het om windenergie gaat. Daaronder zijn ook gemeenten met relatief grote industrieterreinen die zich op het eerste gezicht beter lenen voor het plaatsen van windturbines dan de meer landelijke gemeenten waar nu de meeste nieuwe parken zijn gesitueerd. Een eerste verkenning lijkt uit te wijzen dat er op een beperkt aantal grote industrieterreinen al snel ruimte te vinden is voor 75 tot 100 MW.

Aan de slag

Wat de Provincie met deze constatering wil doen is aan de Provincie, maar feit is dat het niet-meedoen van een aantal gemeenten een stevige inbreuk vormt op het principe van eerlijk delen van lusten en lasten. Dat gezegd hebbende is de Regiegroep van mening dat nu moet worden gefocust op zorgvuldig omgaan met de "A" én "B" plannen die de Commissie van Advies adviseert in uitvoering te nemen. En dat verdere verkenning zal zorgen voor onzekerheid en onrust. Met de projecten die de Commissie van Advies in uitvoering wil nemen, samen met een park van beperkte omvang in het IJsselmeer, voldoet Fryslân aan haar belofte aan het Rijk. Daarmee is de rek er uit. Laten we de nu geadviseerde plannen op een goede manier, met een toezichthouder met tanden en met goede spelregels en randvoorwaarden gaan realiseren. Discussie over locaties voor windenergie in Fryslân zetten we dan ook tot en met 2020 stop.

Wie zaten er in de Regiegroep?

Johannes Houtsma (PDF) is na zijn studie in Wageningen 20 jaar werkzaam geweest bij de ABN AMRO Bank en Achmea en heeft nu een financieel adviesbureau Da Vinci Finance. Hij is gespecialiseerd in financiering, vooral van duurzame projecten. Hij woont sinds 1994 in Hallum.

Albert Koers (SHFM) was hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid te Utrecht en de Utrechtse School voor Bestuur- en Organiseatiekunde; partner in het organisatieadviesbureau Alons & Partners; en laatstelijk verbonden aan de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen als medeoprichter van een internationale organisatie om de Verenigde Naties te adviseren. Hij woont sinds 2003 in Schettens.

Hans van der Werf is directeur van de Friese Milieu Federatie (FMF). De FMF is een belangenorganisatie die opkomt voor een mooi en duurzaam Fryslân. Hans van der Werf is afgestudeerd als Technisch Planoloog aan de Rijksuniversiteit Groningen en heeft in diverse leidinggevende functies gewerkt bij Vitens, Taww BV en de provincie Overijssel. Hij woont met zijn gezin in Joure.